Наукові перспективи
Видавнича група

Перспективи та інновації науки

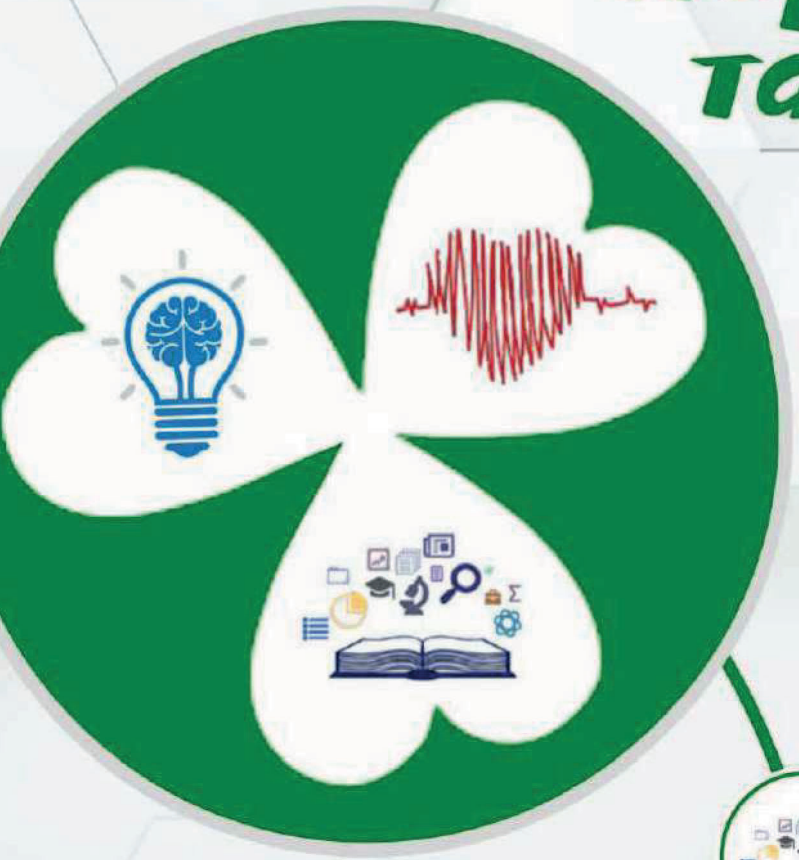

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

СЕРІЯ "МЕДИЦИНА"

№ 14(32)2023

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 14(32) 2023

УДК 378.14:159.95

https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-149-160

Дзевицька Лариса Сергіївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін, факультет №1, Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ, вул. Співдружності, 92А, м. Кривий Ріг, https://orcid.org/0009-0002-3574-1661

Цапко Алла Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, м. Харків, https://orcid.org/0000-0001-5629-4448

Солтис Наталія Василівна викладач, ВСП фаховий коледж інформаційних технологій НУ «ЛП», вул. Володимира Великого, 12, м. Львів, https://orcid.org/0009-0005-3959-4429

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА РОЛІ ОСВІТИ

Анотація. Постановка проблеми. Студенти закладів вищої освіти потребують підвищення рівня професіоналізму задля конкурентоспроможності на ринку праці. Тому, слід розвивати навички та компетентності, використовуючи досягнення інформаційного суспільства, а саме інноваційні технології. Отже, заклади вищої освіти формують інноваційні стратегії в освітньому процесі задля формування м’яких навичок в студентів. У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти методики розвитку soft skills у студентів закладів вищої освіти. Інноваційні процеси сьогодні реалізуються практично в усіх сферах людської діяльності. Зокрема, це стосується сфери освіти. Що стосується професійної освіти, то університет має підтримувати інтерес до сучасних технологій, соціально-економічних змін у суспільстві, розвитку нових течій і напрямків. До таких процесів відноситься формування транспрофесійних навичок, інакше кажучи, soft skills. Вони не пов'язані з конкретною професією, але важливі для кар'єри та просування в ній. Процес розвитку таких навичок можна реалізувати в процесі здобуття вищої освіти. У зв’язку з цим визначено мету дослідження, а саме теоретичне обґрунтування методики розвитку компетенцій soft skills як аспект інноваційної освіти. Практична значущість дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані в методиці викладання в закладі вищої освіти. У

статті важливим є визначення особливостей створення умов, що сприяють формуванню soft skills, а також для того, щоб зробити процес навчання більш інформативним і таким, що запам'ятовується. Оскільки розвиток цих умінь важливий для підготовки до майбутньої професії, в статті запропоновано комплекс завдань, що сприяють розвитку soft skills в інноваційному суспільстві. Отже, дослідження показує досягнення освітнього процесу в контексті формування навичок для студентів, які покращують компетентність студентів як аспект інноваційної освіти.

Ключові слова: інновації, soft skills, компетенції, професійне навчання, стратегії навчання.

Dzevitska Larysa Serhiivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Humanities and Legal Disciplines, Faculty No. 1, Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute of the Donetsk State University of Internal Affairs, Spivdrushnosti St., 92A, Kryvyi Rih, https://orcid.org/0009-0002-3574-1661

Tsapko Alla Mykolaivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of the Educology and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Alchevsky St., 29, Kharkiv, https://orcid.org/0000-0001-5629-4448

Soltys Nataliia Vasylivna Teacher, IT College of Lviv Polytechnic, Volodymyr the Great St., 12, Lviv, https://orcid.org/0009-0005-3959-4429

ENSURING THE DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS: INNOVATIVE STRATEGIES AND THE ROLE OF EDUCATION

Abstract. Students of higher education institutions need to increase their level of professionalism in order to be competitive in the labor market. Therefore, skills and competences should be developed using the achievements of the information society, namely innovative technologies. Therefore, institutions of higher education are forming innovative strategies in the educational process for the formation of soft skills in students. The article examines the theoretical and practical aspects of the soft skills development method for students of higher education institutions. Today, innovative processes are implemented in almost all spheres of human activity. In particular, this applies to the field of education. As for professional education, the university should maintain interest in modern technologies, socio-economic changes in society, development of new currents and directions. Such processes include the formation of transprofessional skills, in other words, soft skills. They are not related to a specific profession, but are important for career and advancement in it. The

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 14(32) 2023

process of developing such skills can be implemented in the process of obtaining higher education. In this regard, the purpose of the research is determined, namely the theoretical justification of the methodology for the development of soft skills as an aspect of innovative education. The practical significance of the research lies in the fact that the obtained results can be used in teaching methods in a higher education institution. In the article, it is important to determine the features of creating conditions that contribute to the formation of soft skills, as well as to make the learning process more informative and memorable. Since the development of these skills is important for preparing for the future profession, the article creates a set of tasks that contribute to the development of soft skills in an innovative society**.** Therefore, the study shows the achievements of the educational process in the context of the formation of skills for students, which improve the competence of students as an aspect of innovative education.

Keywords: innovations, soft skills, competencies, professional training, training strategies.

Постановка проблеми. У зв'язку із стрімким розвитком суспільства на сучасному етапі різко змінюється погляд на здібності молодого спеціаліста. Якщо раніше роботодавці зосереджувалися лише на технічних навичках, то зараз вони зосереджуються на некогнітивних навичках. Проте розвитку цієї групи навичок приділяється недостатньо уваги. Викладачі прагнуть забезпечити ефективність навчання, формулюючи мету заняття, виходячи з безпосередньої необхідності опанування навчального матеріалу. В результаті формування та розвиток навичок soft skills відходить на другий план. Сформулювати справжню мету заняття та ефективно змоделювати процес на основі навичок м’якого спілкування, що розвиваються відповідно до комунікаційного поля, - непросте завдання. Це й визначає проблему даного дослідження – недостатній рівень розвитку компетенцій soft skills.

У вітчизняній та світовій науковій літературі є дослідження щодо питань формування «м’яких» навичок, але проблема потребує подальших наукових розвідок, тому дане дослідження може бути корисним науковому співтовариству, що зумовлює його актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному суспільстві молодь слід розглядати як найважливіший стратегічний ресурс держави, за яким майбутнє, і від якого залежить розвиток найважливіших соціальних галузей [1]. Серед особистих якостей конкурентоспроможного фахівця на ринку праці особливе місце посідають soft skills, які вважаються одним із показників сфери освіти, що динамічно розвивається. Саме система освіти постає найважливішим інститутом соціалізації особистості, що є єдиним процесом, у якому навчання і виховання спрямовані на підготовку освічених, ерудованих, культурно і творчо мислячих фахівців. Soft skills – це «надпрофесійні» навички, без яких кожній людині, яка хоче досягти успіху в

житті, буде важко. Тому вони починають формуватися у школі та продовжують розвиватися у закладах вищої освіти, щоб забезпечити конкурентоспроможність на ринку праці та допомогти досягненню успіху у професійній діяльності.

У сучасній науковій літературі часто можна зустріти термін «інноваційна стратегія». При цьому діапазон її визначень надзвичайно широкий, тому навряд чи можна говорити про усталене уявлення про те, що таке інноваційна стратегія. Це форма організації людських взаємодій, яка максимально враховує можливості, перспективи, засоби діяльності суб'єктів, проблеми, труднощі, конфлікти, що перешкоджають здійсненню взаємодій. З огляду на те, що в останні десятиліття стратегічний менеджмент вже виділився як самостійний напрямок досліджень, доцільно розглянути декілька визначень із найпопулярніших підручників.

Так, О. В. Підсосонна визначає стратегію навчання як напрям і межі діяльності організації на довгострокову перспективу, в якій вона досягає переваг через конфігурацію своїх ресурсів у контексті існуючих і можливих викликів зовнішнього середовища, забезпечуючи відповідність потребам суспільства і реалізацію очікувань зацікавлених сторін. Інші розуміють стратегію як модель, яка об'єднує основні цілі організації, її політику та дії в певне узгоджене ціле, що дає змогу організувати та розподілити, тією чи іншою мірою, обмежені ресурси організації надзвичайно ефективним і єдиним способом. Правильний спосіб, заснований на внутрішній компетентності, у передбаченні змін у зовнішньому середовищі та обліку можливих протидій опонентів. Стратегію також можна визначити як узагальнюючу модель дій, необхідних для досягнення цілей шляхом координації та розподілу ресурсів компанії в контексті розвитку інноваційної освіти [2].

Варто сказати, що soft skills є складним виразом, і кожне зі слів у цій фразі пояснює ключові аспекти поняття. Слово «skill» в перекладі з англійської означає «майстерність»; це підкреслює практичну функцію. Воно має багато визначень, але у виразі «м'які навички» слово «навички» слід розглядати як щось більше, ніж технічна здатність. Американські реформатори освіти Г. Клакстон, А. Коста та Б. Каллік тлумачать значення слова «навички» як здатність володіння важко контрольованими діями [3]. Слід зазначити, що в сучасній педагогічній науці терміни «уміння» і «компетентність» часто вживаються як синоніми. Компетентність означає особисту здатність людини приймати рішення в конкретній сфері професійних завдань. Можна сказати, що компетентність – це набір розвинених навичок.

Слово «soft» в перекладі з англійської означає «м'який». При цьому загальновизнаним є те, що soft skills виникли як антонім до hard skills. Якщо «важкий» означає «те, що важко зробити або з чим впоратися», то «м'який» означає «те, що не вимагає зусиль», тим самим заперечуючи важливість цих навичок [3]. Через те, що вони дуже суб'єктивні, м'які навички часто

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 14(32) 2023

недооцінюють, але експерти з управлінського консультування кажуть, що вони є основою того, що робить лідера, і визначає, чи зможе працівник досягти лідерської посади.

Таким чином, прийнято виділяти два види навичок: soft skills і hard skills. Професор Уолденського університету Р. Левассер у своєму дослідженні «Розвиток м'яких навичок – перспектива управління змінами» вважає, що жорсткі навички представляють технічну та адміністративну компетентність, тоді як м'які навички часто використовуються для позначення універсальних компетенцій, які набагато важче виміряти кількісно [4]. «Жорсткі» та «м'які» навички зазвичай визначаються як взаємодоповнюючі поняття, що пояснюють, наскільки тісно пов'язані ці два протилежні типи навичок.

У науковій сфері точаться багато дискусій щодо переваги soft skills над hard skills. З точки зору працевлаштування, часто ключовими є технічні навички, адже працівник у тій чи іншій сфері має, перш за все, мати професійні навички. Жорсткі навички все ще залишаються фундаментальним аспектом, але м'які навички зараз набули не меншої важливості. Обидва ці аспекти взаємопов'язані: працівник може бути організованим і відповідальним, але якщо крім цього він не володіє спеціальними технічними навичками, він не зможе повністю реалізувати свій потенціал.

М'які навички, як багатоцільові навички, значущі незалежно від сфери діяльності й характеризуються універсальністю. У зв'язку з необхідністю високого рівня розвитку непрофільних навичок на ринку додаткової освіти вже з'являються різноманітні онлайн-курси, тренери, консультанти, а також приватні школи, які проводять навчання. Державні навчальні заклади в цьому сенсі не забезпечують умов для належного розвитку універсальних навичок майбутніх спеціалістів, тому поступ інноваційних змін у сфері освіти ускладнений. Випускники за місцем роботи розуміють свої недоліки в тих чи інших компетенціях, тому звертаються до різноманітних спеціалізованих організацій додаткової освіти, щоб розвинути та отримати той рівень м'яких навичок, який допоможе їм бути успішними у своїй діяльності.

У науковій сфері одна з перших згадок про soft skills датується 1972 роком. На конференції CONARC (Командування континентальної армії) Soft Skills Conference науковець П. Уітмор виступив з доповіддю, метою якої було пояснити, як термін soft skills розуміють у різних сферах діяльності компанії CONARC. Після виступу вченого було сформульовано нове визначення м'яких навичок: «це важливі пов'язані з роботою навички, які практично не передбачають взаємодії з машинами і використання яких на робочому місці є досить узагальненим» [5, с.6]. Відтоді на офіційному рівні почали використовувати термін «м'які навички» та з'явилося багато визначень, які перетинаються з поняттями некогнітивних і соціальних навичок, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, і на які спирається автор при виокремленні невирішених раніше частин загальної проблеми.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 14(32) 2023

Можна виокремити вісім компетенцій, які наразі недостатньо розвинені серед випускників університетів і коледжів: критичне мислення та вирішення проблем; публічне виконання; командна робота; цифрова грамотність; управління; професіоналізм і трудова етика; міжкультурна спрямованість [6].

Так, О. О. Гайдученко розглядає soft skills як «навички, які допомагають швидко знаходити спільну мову з іншими, встановлювати та підтримувати зв'язки, успішно доносити свої ідеї – бути хорошим комунікатором та лідером» [7]. Автор наголошує, що такі навички важливі у взаємодії в суспільстві. Іншими словами, науковці підкреслюють важливість soft skills під час працевлаштування, а також для професійного розвитку в цілому.

Американські вчені Л. Ліппман, Р. Райберг, Р. Карні та К. А. Мур дають таке визначення м'яких навичок: «це набір комунікативних і соціальних навичок, особистості, світогляду, способу мислення, професійної приналежності, емоційного інтелекту, загалом набір навичок, які дозволяють людям орієнтуватися в суспільстві, взаємодіяти з іншими та досягають своїх професійних цілей у поєднанні з важкими навичками» [8, с.15]. Експерти запропонували розгорнуте визначення, яке включає набір тих моделей, які є фундаментальними в житті людини, а також підкреслюють велику роль важких навичок для досягнення професійного та життєвого успіху [2].

Мета статті полягає у дослідженні та визначенні вагомих факторів забезпечення розвитку soft skills у студентів вищих навчальних закладів в контексті інноваційних стратегій та ролі освіти.

Виклад основного матеріалу. Комплекс професійних компетенцій є важливим для майбутньої професії студентів. Викладачі здійснюють освітні функції та добре знають специфіку інноваційної галузі, розуміють тенденції ринку та новітні технології [9]. Проте, аналіз основної частини професійно освітньої програми вищої освіти показує, що soft skills практично не представлений серед розвинутих компетенцій в студентів, які здобувають освіту. Важливо приділити особливу увагу розвитку цього виду навичок у студентів у зв'язку з тим, що їх майбутня діяльність пов'язана з кадрами.

Як зазначалося раніше, перелік компонентів м'яких навичок дуже широкий, тому важливо зосередитися на розвитку таких навичок у студентів.

1. *Комунікабельність.* Говорячи про комунікативні навички як одну з м'яких навичок, студентам слід налагоджувати стосунки як всередині навчальної групи при реалізації проекту, так і з працівниками представника роботодавця. Зважаючи на різноплановість майбутньої діяльності студентів, необхідною умовою стає вміння домовлятися з людьми, працювати в команді, аргументувати та відстоювати свою позицію. При цьому розвинути його досить складно, оскільки таки навички набуваються в процесі спілкування під час виконання певних завдань.

2. *Самоконтроль та емоційний інтелект.* Цю навичку можна визначити як вміння керувати власними емоціями та стресом. Реалізуючи проект від

роботодавця, студенти занурюються в незнайому ситуацію співпраці з реальним замовником. Страх запропонувати неправильну ідею, організувати відкриту дискусію та багато іншого обмежує студентів у творчому підході до завершення проекту. Обмеження в часі також можуть викликати стрес. У зв'язку з цим до компонентів м'яких навичок слід також включити навички тайм-менеджменту та рефлексії результатів виконаної роботи.

3. *Творча майстерність.* Мінливість сучасного світу диктує правила підготовки фахівців. Творчі співробітники можуть знайти нові способи виконання завдань, покращення процесів або розвитку нових можливостей для бізнесу.

Реалізація проектів студентів від роботодавців дозволяє їм дотримуватися логіки та основних вимог, яким має відповідати проект: актуальність, час, ресурси, оцінка якості та результату. Наприклад, його актуальність відповідає вимогам часу, а саме замовлення від роботодавця повністю відображає потреби конкретної цільової групи та формалізує ідею проекту. Проект є обмеженим у часі, і заходи проводяться в рамках додаткової роботи. Співробітники (представники роботодавця) забезпечують студентів необхідними ресурсами, в даному випадку вони складаються з чіткого опису потреб певної сфери. Шкала оцінки ефективності інноваційних стратегій визначається відповідно до поставлених цілей, а результати підлягають подальшому аналізу та осмисленню. Таким чином, основною метою інноваційної стратегії діяльності студентів стає самостійний, мотивований розвиток визначених компонентів soft skills у процесі вирішення практичних завдань від роботодавця, що вимагає інтеграції знань із різних предметних галузей [10].

Під інноваційною стратегією розвитку освітнього процесу слід розуміти програму трансформації та розвитку традиційного змісту, методів, форм, освітніх цінностей та ідеалів, організаційних сценаріїв освітнього процесу. У статті розглядаються підходи до реалізації вибраних стратегій з точки зору глибини розробленості їх науково-методологічних засад. На сучасному рівні освіти перевага надається чітко усвідомленим стратегіям системного розвитку закладів освіти. Вибір і реалізація такої стратегії вимагає грамотного вирішення низки проблем. Поняття стратегія навчання або виховна стратегія використовується в різних педагогічних працях для позначення механізму педагогічних впливів, скоординованих в єдину довгострокову програму, що охоплює всі сторони навчального процесу. Під інноваційною стратегією розвитку освітнього процесу ми розуміємо програму трансформації та розвитку традиційного змісту, методів, форм, освітніх цінностей та ідеалів, організаційних сценаріїв освітнього процесу.

Вибір загального напряму оновлення освітньої діяльності навчального закладу може здійснюватися двома шляхами. Перший — це рух від свідомого вибору в психолого-педагогічній культурі теоретичної концепції до її

реалізації на практиці з метою зміни останньої. Другий шлях — від практичних знахідок, технік і методів роботи до їх концептуалізації [11]. У першому випадку важливий перехід від прийняття і розуміння концепції до практичної реалізації її принципів, у другому – організація методів рефлексії по відношенню до практики, засвоєння категоріальної мови для опису інтуїтивно знайдених методів і техніки [12].

Обидва вектори руху містять певні об'єктивні та суб'єктивно-ситуативні труднощі. Опис знахідок і методів самими викладачами при спробах узагальнити і сформулювати принципи часто виглядає схематично і подається у вигляді переліку методичних вимог, умов і результатів, які викладач вважає найбільш істотними для ефективної роботи. Причому, деякі умови закладені в них, не вибиваються у свідомості педагога з контексту системи роботи, тому передача прийомів і знахідок, їх інтерпретація і розуміння можливі в повному обсязі лише при прояві активної діяльності. Вільний і несистематизований опис навіть хорошої практики не дозволяє самому опису піднятися до рівня концепції, а практиці трансформуватись у цілісну стратегію [13].

У психолого-педагогічній науці представлено досить велике розмаїття концепцій освіти в цілому або окремих концепцій навчання і виховання, яким притаманні ознаки логічної цілісності, системності, організованості своїх текстових положень. Проте процес перетворення їх на інструмент розвитку педагогічної діяльності далеко не простий [9].

Теоретичні знання, які не переведені в статус практично-методичних рекомендацій, часто трактуються педагогами як якісь загальні побажання, що ніяк не вплинуть на їх виконання. Рекомендації, що засновані на достатньо цілісній і вичерпній концепції, в умовах практики також можуть набувати в свідомості вчителя ознак переліку пропозицій, одні з яких для нього очевидні, а інші практично нереалізовані [6].

Таким чином, освітня концепція, яка орієнтована на створення цілісної педагогічної системи, не стає основою для створення освітньої стратегії.

За мірою глибини занурення педагогічного колективу в інноваційну стратегію можна виділити заклади із задекларованими та реально прийнятими напрямами педагогічної діяльності [14]. На рівні задекларованих для реалізації стратегії розвитку навчально-виховного процесу вони можуть існувати у вигляді ідей, поява яких може бути ознакою педагогічної культури, наприклад, директор, члени адміністративної ради, методичні об'єднання обирають інноваційні стратегії та впроваджують ефективні технології навчання.

Проникнення в суть ідеї вимагає ознайомлення з основними течіями, підходами, концепціями, що існують у науковій літературі, рішучої колективної роботи над їх розумінням, інтерпретацією, тобто оцінкою соціокультурної прийнятності того чи іншого підходу. Тут важливо враховувати особливості навчального закладу: контингент, освітні ідеали, кадри, рівень підготовки педагогів, їх потреби у професійному зростанні [15].

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 14(32) 2023

Трансформація ідеї в реально прийняту модель, а потім і в практично реалізовану програму – це тривалий і складний процес, який передбачає глибоку сумісність роботи викладачів і дослідників над проектом і системою трансформації, які стосуються двох важливих аспектів. Перший з них пов'язаний з виділенням пріоритетних освітніх цінностей, ідеалів у вигляді чітко визначених досягнень, системи критеріїв, а також контрольно-діагностичних процедур їх прояву [16]. Другий аспект — розробка засобів і методів, які відповідають наміченим цінностям і досягненням, що можуть бути пов’язані зі зміною одного чи кількох компонентів освітньої системи: змісту освіти, характеру освітніх взаємодій, організаційних сценаріїв. Глобальні стратегії передбачають взаємопов'язані зміни та взаємозв'язок усіх компонентів освітньої системи в масштабі всього навчального закладу.

Тут необхідно не тільки ознайомитися з основними принципами нового виду роботи, а й змінити стиль діяльності: важливо продумати і реалізувати підготовчі програми розвитку педагогічного колективу, засновані на проведенні активної діяльності.

Висновки. З урахуванням усіх вищевикладених рекомендацій, використання методів та технологій для ефективного формування навичок в ході навчального процесу підвищить продуктивність формування компетенцій soft skills.

Soft skills – соціальні навички, якими людина користується у вирішенні різних проблем в побуті, на роботі й у міжособистісних відносинах. База цієї групи навичок, що сприяють у майбутньому конкурентоспроможності на ринку праці, має формуватися на етапі підготовки до дорослого життя – на молодших курсах закладів вищої освіти.

Незважаючи на різні підходи до класифікації м'яких навичок, в їх основі лежать такі моделі: навички комунікації та міжособистісного спілкування, навички планування та управління часом, лідерство та командна робота, критичне мислення та здатність вирішувати проблеми.

Інтерактивний метод був визначений оптимальним для формування soft skills, тому що він забезпечує високу мотивацію, розвиток творчих здібностей, активну життєву позицію, цінність індивідуальності та особистісних якостей. Орієнтування на методичні рекомендації щодо використання розроблених вправ сприяє більш результативному процесу навчання.

В процесі формування та розвитку навичок soft skills слід відзначити такі проблеми:

- провідна роль самоорганізації у процесі виконання завдань викликає труднощі в деяких студентів;
- переорієнтація з пізнавальної навчальної діяльності на проблемно-моделюючу вимагає великих витрат часу;
- облік міждисциплінарного синтезу підвищує трудовитрати викладача.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються у подоланні труднощів щодо використання ефективних методів, а також у

застосуванні технологій проблемного моделювання для формування soft skills у підготовці студента до безпосередньої професійної діяльності.

Література:

1. Levasseur R. People skills: developing soft skills — a change management perspective. *Interfaces*. 2013. Vol. 43. No. 6. P. 566–571. DOI: https://doi.org/10.1287/inte.2013.0703 (дата звернення: 28.09.2023).

2. Підсосонна О. В. Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до розвитку гнучких умінь у молодших школярів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2021. Т. 2. № 80. С. 73–76. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.80.2.15 (дата звернення: 28.09.2023).

3. Wilkie D. Employers say students aren't learning soft skills in college. *SHRM*. URL: https://www.shrm.org/resourcesandtools/hr-topics/employee-relations/pages/employers-say-students-arent-learning-soft-skills-in-college.aspx (дата звернення: 28.09.2023).

4. Whitmore P. G., Fry J. P. Soft skills: definition, behavioral model analysis, training procedures. Springfield, VA: National Technical Information Service, 1974. 35 p.

5. Перелік дисциплін вільного вибору здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. *Центр забезпечення якості освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. URL: http://smc.hnpu.edu.ua/studentu/dytsypliny-za-vyborom/10-studentu/19-blokyvilnogo-vyboru-bakalavry (дата звернення: 28.09.2023).

6. Положення про порядок та умови обрання навчальних дисциплін з циклу вільного вибору здобувачами ХНПУ імені Г.С. Сковороди. *Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Pol/Polozhennia%20pro%20poriadok%20ta%20umovy%20obrannia%20navchalnykh%20dystsyplin%20z%20tsyklu%20vilnoho%20vyboru%20zdobuvachamy%20KhNPU%20imeni%20H.S.%20Skovorody.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

7. Косенко О. Емоційний інтелект vs IQ: від чого залежить успіх?. *Laba*. URL: https://l-a-b-a.com/blog/show/114 (дата звернення: 28.09.2023).

8. Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди. *Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Pol/Pol_orhaniz_osvitnoho_protsesu.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

9. Professional experience, tolerance, empathy and reading interests as variables predicting cognitive flexibilities of physical education teachers / Z. Certel et al. *International journal on new trends in education and their implications*. 2018. Vol. 9. No. 3. P. 41-51. URL: http://ijonte.org/FileUpload/ks63207/File/04..zehra_certel.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

10. Claxton G., Costa A. L., Kallick B. Hard thinking about soft skills. *Educational leadership.* 2016. Vol. 73. No. 6. P. 60–64. URL: https://eric.ed.gov/?id=EJ1092939 (дата звернення: 28.09.2023).

11. Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 23.12.2020 № 2736-20. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text (дата звернення: 28.09.2023).

12. Смагіна Т., Шуневич О. Умови розвитку гнучких навичок (softs kills) у педагогів у процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації. *Український педагогічний журнал.* 2019. № 2. С. 73–80. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-2-73-80 (дата звернення: 28.09.2023).

13. Хуторській А. Ключові освітні компетентності. *Osvita.ua*. URL: https://osvita.ua/school/method/2340/ (дата звернення: 28.09.2023).

14. Workforce connections: key «soft skills» to foster youth workforce success: toward consensus across fields / L. H. Lippman et al. Child Trends Publication, 2015. 56 p. URL: https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/workforce-connections-soft-skills-small.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

15. Освітні програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2021. *Центр* ліцензування, акредит ації і конт ролю якост і освіт и Харківського національного педагогічного *університету імені Г. С. Сковороди.* URL: http://smc.hnpu.edu.ua/node/41 (дата звернення: 28.09.2023).

16. Weitze C. L. Designing for learning and play: the smiley model as a framework. *Interaction Design and Architecture(s)*. 2016. Vol. 29. No. 1. P. 52–75. URL: https://backend.orbit.dtu.dk/ws/portalfiles/portal/141009243/CLWeitze_Designing_for_Learning_and_Play_The_Smiley_Model_as_a_Framework.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

References:

1. Levasseur, R. (2013). People skills: developing soft skills — A change management perspective. *Interfaces, 43*(6), 566–571. https://doi.org/10.1287/inte.2013.0703

2. Pidsosonna, O. V. (2021). Teoretychni zasady pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly do rozvytku hnuchkykh umin′ u molodshykh shkolyariv [Theoretical principles of training future primary school teachers for developing primary school pupils' soft skills]. *Scientific journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University. Series 5 Pedagogical Sciences: Realities and Perspectives*, *2*(80), 73–76. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.80.2.15 [in Ukrainian].

3. Wilkie, D. *Employers say students aren't learning soft skills in college.* SHRM. https://www.shrm.org/resourcesandtools/hr-topics/employee-relations/pages/employers-say-students-arent-learning-soft-skills-in-college.aspx

4. Whitmore, P. G., & Fry, J. P. (1974). *Soft skills: definition, behavioral model analysis, training procedures*. National Technical Information Service.

5. Center for Education Quality Assurance of the H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. (n.d.). *Perelik dystsyplin vilnoho vyboru zdobuvachiv pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity* [*List of elective courses for first-level (bachelor's degree) higher education students*]. Retrieved September 28, 2023, from http://smc.hnpu.edu.ua/studentu/dytsypliny-za-vyborom/10-studentu/19-blokyvilnogo-vyboru-bakalavry [in Ukrainian].

6. H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. (2022). *Polozhennia pro poriadok ta umovy obrannia navchalnykh dystsyplin z tsyklu vilnoho vyboru zdobuvachamy KhNPU imeni H. S. Skovorody* [*Regulations on the procedure and conditions for the selection of elective courses from the optional cycle by students of the H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*]. http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Pol/Polozhennia%20pro%20poriadok%20ta%20umovy%20obrannia%20navchalnykh%20dystsyplin%20z%20tsyklu%20vilnoho%20vyboru%20zdobuvachamy%20KhNPU%20imeni%20H.S.%20Skovorody.pdf [in Ukrainian].

7. Kosenko, O. (2017, July 11). Emotsiinyi intelekt vs IQ: vid choho zalezhyt uspikh? [Emotional intelligence vs IQ: What determines success?]. *Laba*. https://l-a-b-a.com/blog/show/114 [in Ukrainian].

8. H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. (2023). *Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v Kharkivskomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti imeni H. S. Skovorody* [*Regulations on the organization of the educational process at H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*]. http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Pol/Pol_orhaniz_osvitnoho_protsesu.pdf [in Ukrainian].

9. Certel, Z., Bahadir, Z., Kabaca, E., & Seraki, S. (2018). Professional experience, tolerance, empathy and reading interests as variables predicting cognitive flexibilities of physical education teachers. *International journal on new trends in education and their implications, 9*(3), 41–51. http://ijonte.org/FileUpload/ks63207/File/04..zehra_certel.pdf

10. Claxton, G., Costa, A. L., & Kallick, B. (2016). Hard thinking about soft skills. *Educational leadership, 73*(6), 60–64. https://eric.ed.gov/?id=EJ1092939

11. Order of the Ministry of Economic Development, Trade, and Agriculture of Ukraine "Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiamy "Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity", "Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity", "Vchytel z pochatkovoi osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)" [Approval of the professional standard for the professions "Primary School Teacher in General Secondary Education Institutions," "Teacher in General Secondary Education Institutions," "Primary Education Teacher (with an Associate Degree)"]. (2020). https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text [in Ukrainian].

12. Smahina, T., & Shunevych, O. (2019). Umovy rozvytku hnuchkykh navychok (softs kills) u pedahohiv u protsesi navchannia na kursakh pidvyshchennia kvalifikatsii [Conditions for the development of teachers' softskills during refresher courses for teachers]. *Ukrainian Educational Journal*, (2), 73–80. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-2-73-80 [in Ukrainian].

13. Khutorskoi, A. (2009, January 1). *Kliuchovi osvitni kompetentnosti* [*Key educational competencies*]. Osvita.ua. https://osvita.ua/school/method/2340/ [in Ukrainian].

14. Lippman, L. H., Ryberg, R., Carney, R., & Moore, K. A. (2015). *Workforce connections: key «soft skills» to foster youth workforce success: toward consensus across fields*. Child Trends Publication.

15. Center for Education Quality Assurance of the H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. (n.d.). *Osvitni prohramy pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity 2021* [*Higher education first-level (bachelor's degree) educational programs 2021*]. Retrieved September 28, 2023, from http://smc.hnpu.edu.ua/node/41 [in Ukrainian].

16. Weitze, C. L. (2016). Designing for learning and play: The smiley model as a framework. *Interaction Design and Architecture(s), 29*(1), 52–75. https://backend.orbit.dtu.dk/ws/portalfiles/portal/141009243/CLWeitze_Designing_for_Learning_and_Play_The_Smiley_Model_as_a_Framework.pdf